

Wójcik, Zbigniew

Polskie opisanie świata. Wystawa na stulecie Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 41/2, 198-201

1996

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

SYMPOZJUM NA TEMAT
HISTORII MINERALOGII, PETROLOGII I GEOCHEMII,
MONACHIUM 8–9 MARZEC 1996 R.

Instytut Historii Nauk Przyrodniczych przy Uniwersytecie Ludwika Maksymiliana w Monachium był dotychczas znany głównie z osiągnięć w zakresie nauk matematycznych i fizyko-chemicznych. W nim właśnie mieścił się ośrodek badań kopernikańskich – Copernicus Forschungstelle – kierowany przez dra Herberta M. Nobisa. Obecnie instytut ten rozwinął również działalność w zakresie historii nauk o Ziemi. Wyrazem tego jest wydanie dwutomowej pracy zbiorowej w serii „Algorismus” zeszyt 13, pt. *Cosmographica et Geographica* Monachium 1994, a także zorganizowane wspólnie z Mineralogische Staatssammlung „Symposium on the History of Mineralogy, Petrology and Geochemistry”. Bogate zbiory tej placówki muzealnej stanowiły cenne tło całego programu Sympozjum, na którym wygłoszono około 50 referatów. Ich autorami byli przeważnie Niemcy, ale także przedstawiciele innych krajów: Anglii (4), Włoch (3), Portugalii (1), Norwegii (1), Indii (1) i Rosji, oraz byłych krajów socjalistycznych: Czech (1), Polski (1).

Zgrupowanie referatów w wyodrębnione grupy zagadnień ułatwiało ożywioną dyskusję nad nimi. Były to następujące zagadnienia: Ogólny rozwój problematyki mineralogicznej i geochemicznej; Podstawy nowożytnej mineralogii i geochemii; Metodologiczny i instrumentalny rozwój mineralogii i petrologii; Wiedza mineralogiczna w Starożytności, w Średniowieczu i na początku czasów nowożytnych; Mineralogia-geochemia i górnictwo; Analizy mineralogiczne i geochemiczne na przełomie XVIII i XIX w.; Nowoczesny rozwój tych nauk, filozofia i socjologia mineralogii i geochemii. Ponadto na sesji posterowej prezentowano osiągnięcia niektórych mineralogów z przeszłości, między innymi: *Mapę geognostyczną G.G. Puscha i jej recepcję w rękopiśmiennym Tematycznym Atlasie Królestwa Polskiego*, ms. 1840 r. (J. Babicz – Polska). Tom streszczeń referatów, przechowywany jest w Zakładzie Historii Nauk Przyrodniczych Instytutu Historii Nauki PAN i może znacznie rozszerzyć wiedzę o treści tego wyjątkowo bogatego i pouczającego sympozjum międzynarodowego.

Józef Babicz
(Warszawa)

POLSKIE OPISANIE ŚWIATA

WYSTAWA NA STULECIE POLSKIEGO TOWARZYSTWA LUDOZNAWCZEGO

Polskie opisanie świata to tytuł książki Antoniego Kuczyńskiego, której tom pierwszy ukazał się w 1994 r. we Wrocławiu. *Polskie opisanie świata* to także tytuł pięknej wystawy w Muzeum Etnograficznym we Wrocławiu, którą uświetniono

100 rocznicę powstania w 1895 r. we Lwowie Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego (wówczas Towarzystwa Ludoznawczego). Wystawa powstała dzięki wysiłkowi wielu osób i instytucji. Ich wysiłek dokumentuje w bardzo atrakcyjnej formie wyniki polskiej eksploracji ludoznawczej na niemal wszystkich kontynentach (świadomie pominięto jednak Europę): Afryce, Ameryce, Azji oraz Australii i Oceanii. Atrakcyjna oprawa plastyczna, meble z epoki, starannie dobrane ekspozyty, ryciny i fotografie, a nawet filmy i muzyka ludowa – to czynniki, dzięki którym wystawa cieszy się dużym powodzeniem, zwłaszcza wśród młodzieży szkolnej. Skrętnie notują oni w swych notesach ważniejsze nazwiska badaczy oraz dane o miejscach ich eksploracji i informacje o ogłoszonych drukiem wynikach badań.

Ogólna koncepcja wystawy poniekąd nawiązuje do książki Kuczyńskiego. Zgromadzony materiał prezentowany jest w salach poświęconych poszczególnym kontynentom. Układ ten załamuje się jedynie w przypadku Azji, gdzie wydzielono wyniki eksploracji na Syberii, w Oriencie i na Dalekiem Wschodzie. Zresztą ta różnorodność widoczna jest także na kontynencie amerykańskim, z odmiennymi ekspozycjami Eskimosów oraz Indian z Południowej Ameryki. Jest to jedną z zalet ekspozycji, w której kolor ekspozatów, barwa przezroczycy i ruch taśmy filmowej – sprawiają, iż zwiedzając wystawę na dwóch piętrach dużego gmachu nie czuje się znużenia.

Dokumentacja każdej grupy regionalnej (kontynentu) rozpoczyna się – podobnie jak w książce Kuczyńskiego – dużą mapą z nazwiskami badaczy oraz latami prowadzonej przez nich eksploracji. Obok umieszczono portrety badaczy, dokumenty ich działalności naukowej, zebrane ekspozyty (w wyborze) i uzyskane wyniki: rękopisy i publikacje, zwykle zresztą ogłaszane na Zachodzie. Podano wiele interesujących publikacji, dokumentujących także warsztat pracy badaczy w terenie oraz w warunkach kameralnych po powrocie do kraju w XIX w. Wystawiono głównie ekspozyty kultury materialnej badanych ludów, ale także inne zbiory, np. motyle, ba nawet mapę geologiczną Józefa Siemiradzkiego, znanego geologa i etnografa – opiekuna biedoty uchodźczej w XIX w. w Ameryce Południowej.

Wystawę wzbogacano atrakcyjnie wydaniem zespołem informatorów. Dwa z nich napisał Antoni Kuczyński: *Zauroczeni egzotyką, afrykańskie szlaki Polaków* (z portretem na okładce Antoniego Rehmana) i *Polskie spotkania z kulturą aborygenów Australii i Oceanii* (na okładce portret Bronisława Malinowskiego). Pozostałe to Janusza Jaskulskiego *Polacy na indiańskich ścieżkach* (na okładce rysunek Ignacego Domeyki) oraz Janusza Kamackiego *Polacy obserwatorzy i badacze ludów Azji* (na okładce portret Bronisława Piłsudskiego). Na jednej ze stron obowluty tych informatorów zamieszczono ponadto tekst Zygmunta Kłodnickiego, prezesa Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego, zatytułowany cytatem: „Cudze rzeczy wiedzieć ciekawość jest, a swoje potrzeba”. Redaktorem naukowym informatorów był Kuczyński, który też opracował scenariusz dokumentacji

źródłowo-ikonograficznej. Komisarzami wystawy byli: Janusz Jaskulski – Ameryka, Janusz Kamocki – Azja, Jacek Łapott – Afryka, Mieczysław Strzechowski – Australia i Oceania, dobrzy znawcy problemu. Organizowały wystawę Elżbieta Berendt i Magdalena Rostworowska. Oprawa plastyczna jest dziełem Ewy Prus. W pracach organizacyjnych zaangażowany był ponadto zespół pracowników Muzeum Etnograficznego (Oddział Muzeum Narodowego we Wrocławiu) oraz członkowie Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego.

Na pierwszym piętrze gmachu wystawowego zgromadzono dokumentację polskiej eksploracji ludoznawczej Afryki i Ameryki. Na Bliski Wschód bowiem Polacy dotarli najwcześniej (wyprawy krzyżowe). Bardzo szybko znano także w Polsce wyniki wypraw odkrywczych Kolumba w Ameryce. Poznanie Afryki oraz jej polskie opisanie to wyjątkowo przecież piękny przykład naszych dokonań ludoznawczych, dokumentowany w XVIII w. pracami Jana Potockiego, a później m.in. Stefana Szolc-Rogozińskiego, Jana Czekanowskiego, Jana Rostafińskiego i wielu innych. Pokazano zebrane eksponaty oraz dokumenty życia naukowego (m.in. dyplom członka Towarzystwa Geograficznego w Madrycie przyznanego Szolc-Rogozińskiemu, jego kufer podróżny itp.). Przede wszystkim eksponowano mapy terenów badawczych i publikacje oraz fotografie dokumentujące prace w terenie.

Dokumentacja polskiego opisanie Ameryki rozpoczyna się od prezentacji fragmentów pism Jana ze Stobnicy i Jana Dantyszka oraz relacją z Brazylii Krzysztofa Arciszewskiego. Szczególnie aktywnie podejmowali Polacy eksplorację w XIX i XX w. i przeważnie byli to profesjonalni przyrodnicy (Ignacy Domeyko, Józef Siemiradzki, Jan Sztolcman, Konstanty Jelski). Tylko część zgromadzonych przez nich materiałów ocalała podczas drugiej wojny światowej. Zachowały się jednak prace publikowane oraz liczne fotografie (m.in. Alfreda Jahna z dzieckiem eskimoskim), a także okazy zebrane przez misjonarzy pracujących wśród Indian.

Polska eksploracja etnograficzna Azji rozpoczęła się w średniowieczu. W wiekach późniejszych Polacy stosunkowo najlepiej rozpoznali obszary kolonizowane przez Rosjan za Uralem. Szczególne zasługi dla poznania ludów wschodu imperium Romanowych położyli m.in. Benedykt Dybowski (znakomite eksponaty ubiorów z Kamczatki w XIX w.), Bronisław Piłsudski (na wystawie m.in. nowa edycja jego prac w opracowaniu Alfreda F. Majewicza) oraz Stanisława Poniatowskiego (wystawiono oryginalne rysunki ze zbiorów Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego). W innej sali przedstawiono dokumentację kulturowego kręgu islamskiego w Azji z wynikami badań Michała Siedleckiego, Bronisława Zaleskiego, Gustawa Zielińskiego, Zbigniewa Jesiewicza oraz młodszej generacji etnologów, z których część prowadzi eksplorację do dziś (np. polski ambasador w Ałma-Acie – Marek Gawęcki oraz Janusz Kamocki).

Wśród badaczy Australii i Oceanii na czoło wybijają się dwa nazwiska: Jan Stanisław Kubary (pokazano jego zachowane rękopisy) oraz Bronisław Ma-

linowski. Ich prace stanowią nadal przedmiot fascynacji badaczy i szerszych kręgów czytelników. Liczba zasłużonych Polaków dla poznania „kontynentu wyspiarskiego” i Australii jest zresztą o wiele większa.

Z różnych względów odrębnie potraktowano polską eksplorację ludoznawczą w krajach Dalekiego Wschodu, zwłaszcza Mongolii (m.in. badania Sławoja Szynkiewicza), Tybetu, Nepalu, Indii i innych krajów.

Z tego co przedstawiono wynika, że aspekty podróźnicze stanowią ważny czynnik przyciągający na wystawę zwłaszcza młodzież. Ekspozycja *Polskie opisanie świata* jest przede wszystkim barwnym zapisem polskiej eksploracji ludoznawczej pozaeuropejskiej. Stanowi ona rodzaj monografii, która czeka na autora mogącego scalić ogromny materiał źródłowy o udziale Polaków w poznaniu kultury materialnej i duchowej ludów w różnych krajach i kontynentach.

Dodajmy do tego, że eksponaty wypożyczono z 26 instytucji (w tym Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego, Muzeum Zoologicznego PAN, Muzeum Ziemi PAN) oraz od kolekcjonerów prywatnych (m.in. Teresy Dębek z Australii i Antoniego Kuczyńskiego z Wrocławia).

Wystawę otwarto we wrześniu 1995 r. Na początku towarzyszyła jej interesująca ekspozycja *Polskie Towarzystwo Ludoznawcze 1895–1995* z okolicznościowym informatorem pióra Zygmunta Kłodnickiego. Komisarzem wystawy była Dorota Jasnowska, którą wspomagały: Paulina Höffner-Suchocka i Irena Zielińska. Wykorzystano zbiory PTL, Muzeum Historycznego we Wrocławiu, wrocławskiego Muzeum Etnograficznego i Ireny Zielińskiej.

Zbigniew Wójcik
(Warszawa)

WYSTAWA DAWNEJ ILUSTRACJI W BIBLIOTECE JAGIELLOŃSKIEJ (KRAKÓW, 22 VI–15 VII 1995)

W dniach od 22 czerwca do 15 lipca 1995 r. trwała w Bibliotece Jagiellońskiej wystawa pt. *Historia ilustracji botanicznej*, zorganizowana z okazji jubileuszowego, 50 Zjazdu Polskiego Towarzystwa Botanicznego. Inicjatorem i autorem scenariusza tej interesującej ekspozycji był dyrektor Biblioteki Instytutu Botaniki UJ i PAN dr hab. Andrzej Jankun, znawca i miłośnik dawnej książki, w aranżacji brała również udział mgr Danuta Bromowicz z Biblioteki Jagiellońskiej. Wspaniałe, unikatowe dzieła botaniczne pochodziły przede wszystkim z Biblioteki Jagiellońskiej, jednej z najbogatszych w dawne druki przyrodnicze księżnic świata. Pojedyncze eksponaty wypożyczono z Biblioteki Instytutu Botaniki UJ i PAN, Biblioteki Głównej AR w Krakowie oraz Muzeum UJ.

Główną ideą organizatorów było pokazanie najdawniejszej ryciny, od czasów starożytnych do końca XVIII w. Historyczny przegląd wizerunków roślin rozpoczął się od fotokopii reliefów ozdabiających ściany świątyni w Karnaku. Ten